

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Cilt: 10 Sayı: 51 Volume: 10 Issue: 51
Ağustos 2017 August 2017
www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581
Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2017.1738>

NAZAN BEKİROĞLU'NUN ROMAN VE HİKÂYELERİNDE METİNLERARASILIK INTERTEXTUAL RELATIONS IN BEKİROĞLU'S NOVEL AND STORIES

Safiye DOĞAN*

Öz

Metinlerarası ilişkiler, kurmaca metinlerde, metnin anlamının incelenmesinde ve metnin daha doğru bir şekilde değerlendirilmesinde büyük bir önem taşır. Özellikle çağdaş Türk romancılığında ve hikâyeciliğinde etkisini göstermiş olan metinlerarasılık, birçok yazar için yazın tekniği aracıdır. Hem Modernist/Postmodernist hem de İslami/Gelenekçi yazarlardan biri olan Bekiroğlu'nun roman ve hikâyelerinde metinlerarası ilişkilerin tespit edilmesi, onun etkilendiği, ilgi duyduğu alanların roman ve hikâyelerinde ne şekilde yer bulduğunu göstermenin yanı sıra, roman ve hikâyelerinin teknik açıdan tahliline de olanak verir.

Bu makale, ele alınan beş roman ve iki hikâye kitabında bu ilişkilerin incelenmesine dayanır.

Anahtar Kelimeler: Nazan Bekiroğlu, Roman, Hikâye, Açık Metinlerarası İlişkiler, Kapalı Metinlerarası İlişkiler.

Abstract

Interpersonal relations are of great importance in fiction texts, when the meaning of the text is examined and the text is evaluated more accurately. The intertextuality, which has been particularly influential in contemporary Turkish novels and storytelling, is a tool of writing technique for many authors. Bekiroğlu's novels and stories, both modernist / postmodernist and Islamic / traditionalist writers, allow the identification of intertextual relations, technical analysis of novels and stories, as well as showing how they are influenced and interested in novels and stories.

Keywords: Nazan Bekiroğlu, Novel, Story, Intertextuality, Clear Intertextual Relations, Closed Intertextual Relations.

Giriş

Bir metnin incelenmesi, ister tematik ister teknik odaklı olsun, metinlerarası ilişkilerin ele alınmasını gerektirir. Bu türden bir inceleme, yazarın ve metnin dünyasının aydınlatılmasına önemli ölçüde katkı sağlar.

Metinlerarasılık/Metinlerarası ilişkiler kavramını ilk defa ortaya atan Julia Kristeva bu terimi; *"bir metnin başka metinlerle, başka söylemlerle kurduğu ilişkileri ve söylemin sürekli olarak başka söylemlere açık olduğu, her söylemin aynı zamanda başka söylemlere yer vererek bir çökseslilik özelliğiyle belirlediği olgusunu göstermek için"*¹ kullanmıştır. Daha sonra bu kavram 1960'lı yıllardan sonra postmodern edebiyatın vazgeçilmez bir ögesi olmuştur.

Özellikle 1960'lı yıllardan itibaren postmodern/modern anlatının vazgeçilmez öğelerinden olan ve bu yıllardan itibaren postmodern/modern yazarlar arasında yaygınlık kazanan metinlerarasılık, Nazan Bekiroğlu'nun eserlerinde de çok fazla kullanılmıştır. Bu bağlamda, 1990'lardan sonra yazın hayatına giren ve modern Türk romancılığının ve hikâyeciliğinin önde gelen isimlerinden biri olan Bekiroğlu'nun eserleri farklı açılardan okunacak kadar zengin bir içeriğe sahiptir. Nitekim metinlerarası okuma sadece bunlardan biridir. Çünkü Bekiroğlu, yazdıklarında geçmiş sorgulayan bir tavra sahiptir. Beşir Ayvazoğlu, "Nazan Bekiroğlu" başlıklı yazısında, Bekiroğlu'nun hayran olduğu ve derinden etkilendiği Tanpınar gibi geçmişte yaşamayı sevdiğini; fakat orada kalmayıp geçmişle bugün arasında bir sentez oluşturarak bugüne yeni şeyler taşıdığını, taşıdiklarını yeni şeylere dönüştürmeyi çok iyi bildiğini ifade eder.² Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere Bekiroğlu, metinlerarasılık ögesinden, edebî metinlerinde vermek istediği mesajları geleneğe yaslanmak suretiyle faydalanmıştır. Zaten postmodern/modern tarz, bir edebî metinde metinlerarasılığı zorunlu kılar. Dolayısıyla postmodern/modern anlayış doğrultusunda eserler veren bir yazar, geleneğe bir kaynak olarak bakar ve gelenek içerisinde yer alan unsurları güncel göre yorumlar.

Bekiroğlu'nun metinlerarasılık bağlamında ele alınan roman ve hikâyelerinde, metinlerarasılık ögesine, açık ve kapalı metinlerarası ilişkiler olmak üzere iki şekilde yer verildiği tespit edilmiştir.

* Doktora Öğr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı.

¹ Kubilay Aktulum (2014), *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara: Kanguru Yayınları s. 34.

² Beşir Ayvazoğlu, "Nazan Bekiroğlu", *Aksiyon*, 26 Haziran/2 Temmuz 1999, S.238, s.68-69.

Buna göre; açık metinlerarası ilişkiler, göndermeler/telmihler vasıtasıyla sağlanmıştır. Bu göndermeler/telmihler; edebî kişiliklere, yapıtlara ve kahramanlara, başka alanlardan kişiliklere ve yapıtlara, tarihî olay ve topluluklara, tarihî mekân ve yapıtlara göndermelerden ve çeşitli metinlerden yapılan alıntılardan oluşmaktadır. Kapalı metinlerarası ilişkiler ise içerik ve kurgu örtüşmesi, gizli alıntı ve yeniden yazma şeklinde sağlanmıştır.

1. AÇIK METİNLERARASI İLİŞKİLER

Metinlerarası ilişkiler, genel bir ifadeyle “açık” ve “kapalı” olmak üzere iki ana başlık altında ele alınabilir. Metindeki gönderme “yapıtın adı ya da yazarı açıkça bildirilerek ve alıntılanan kesitler (örneğin ayraçlar ya da italik yazı kullanılarak)”³ belirtilmek koşuluyla yapıyorsa, bu durumda “açık metinlerarası ilişkiler”den söz edilebilir. Ayrıca yazar/şair, metninde herhangi bir açıklamada bulunmayabilir ya da metnindeki göndermeyi, ana metinden ayırtmak için, farklı biçimlerde yazma yolunu tercih etmeyebilir. Fakat metinde bu şekilde yapılan gönderme, okur/araştırmacı için açık ve anlaşılır olması durumunda bu kapsamda düşünülebilir.

1.1. Göndermeler/Telmihler

Nazan Bekiroğlu'nun kitapları incelendiğinde edebiyat, müzik, resim, tiyatro, bilim, din, gibi alanlarla ilgili pek çok kişi ve yapıta; tarihî olay, mekân ve yapıtlara; ayetler, kutsal olaylar, kutsal kitaplar ve kutsal kişilere; çeşitli topluluk, grup ve imparatorluklara yapılan çok sayıda gönderme dikkati çeker. Homeros (NM: 50), Tagore (NM: 115), Eflatun (NM: 106; YİZ: 224), Abdülhak Hamit Tarhan (NM: 118), Victor Hugo (NM: 119) Selim-i Salis (NM: 119), Şeyh Galib (NM: 119; İAA: 99, 292), Fuzuli (NM: 119; İAA:173; YİZ:16), Ahmet Hamdi Tanpınar (NM: 120), Nigar Hanım (NM: 145; NA:33), Aleksandr Sergeyeviç Puşkin (NM: 34; NA: 229, 245-246.), Yunus Emre (s.278), Nedim (s.173), Mevlana (İAA: 187; YİZ: 204.), Dostoyevski (NA: 229), Mesnevi (NM: 48, 55), Leyli vü Mecnun (NM: 55), Binbir Gece Masalları (İAA: 175), Marifet-name (İAA:164), Seviye Talip (NA: 33), Lady Macbeth (NM: 43) Leonardo da Vinci (NM: 111). İranlı Minyatür Sanatçısı Bihzâd (NA: 215), Harp ve Sulh (NA: 230), Rus Halkı ve Sosyalizm (NA: 240), Anna Karenina (M: 115: 448) , Kerem ile Aslı (M: 238) gibi.

Ayrıca *Cam Irmağı Taş Gemi* isimli öykü kitabında “Mavi Gül Dalı” ve “Cam Irmağı Taş Gemi” öykülerinde Antik Mısır döneminde bir zamanlar krallık yapan IV. Tuthmosis ve oğlu IV. Amenofis'e göndermeler yapıldığı görülür. Bu kralların ismi öyküde açıkça geçmez; fakat öyküde oğul kralın çok tanrılı dinden tek tanrılı dine geçtiğinden bahsedilir. Bunun için o, babasının kendisine vermiş olduğu ismi tek tanrılı dine uygun olarak değiştirir. Bu kralın babası olan VI. Tuhtmosis ismi de bu iki öyküde geçmez. Sadece dönemdeki sosyal, siyasi ve dinî olaylardan bahsedilerek okuyucuya sezdirilir.

1.2. Alıntılar

Bekiroğlu'nun kitaplarında alıntılar da önemli bir yere sahiptir. Yapılan bu alıntıların “Yazanı/Söyleyeni Belli Olan Alıntılar” ve “Yazanı ve Söyleyeni Belli Olmayan Alıntılar” olmak üzere iki şekilde yapıldığı görülür.

“Yazanı/Söyleyeni Belli Olan Alıntılar”a Bekiroğlu'nun *İsimle Ateş Arasında* romanı örnek olarak gösterilebilir. Bu romanda dinî unsurlardan çok fazla alıntı yapılmıştır. Özellikle de Kur'an-ı Kerim'deki ayet ve surelerden alıntılar söz konusudur. Bu durum da kitapta verilmek istenen iletilerle ilgilidir. Buna göre;

İsimle Ateş Arasında romanının sonunda yer alan “Sözün Sonu” başlıklı kısımda, Yeniçeri Kâtibi romanın başından itibaren yeniçerilerle ilgili anlattıklarının bir değerlendirilmesini yapar. Ve bu başlık altında, bütün canlıların yaptıklarından dolayı hesaba çekileceği büyük günde yeniçerilerin, II. Mahmut'un ve bütün bunları anlatan, yazan kendisinin de hesaba çekileceğinden bahsederken Kur'an-ı Kerim'in 99. Suresi olan Zilzâl Suresi'nin 7-8. ayetlerinden alıntı yapılmıştır. Çünkü bu ayetlerde şöyle denir: “Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.”⁴

Ayrıca Bekiroğlu'nun romanlarında/hikâyelerinde; o kurgusal metnin geneli hakkında bilgi veren, bir nevi o edebî metni özetleyici nitelik taşıyan kısa bir cümle, paragraf ya da manzum parçalar olan “epigraf”lar söz konusudur. Bunlar da alıntı başlığı altında değerlendirilir.

Bu bağlamda; *Nun Masalları'nın* “Onların Son Öyküleri” bölümünde III- son bölüm şeklinde bir alt başlık açılmıştır. Anlatılan hikâyenin genelinden Osmanlı Devleti'nin son padişahı olduğu anlaşılan Sultan Vahdettin'in durumunu, duygularını özetleyici bir ifade vardır:

³ Kubilay Aktulum, a.g.e., s.76.

⁴ <http://www.diyaret.gov.tr>

“Ben ağzından şelale dökülen bir padişahım
geçerken önlerinden kahkaha arabasıyla
alkışlardı beni her cuma güzel halkım
ömer erdem/ferman” (NM: 89)

“Yazanı ve Söyleyeni Belli Olmayan Alıntılar” ise yazarın çok fazla kullandığı diğer bir metinlerarasılık unsurudur. Meselâ; yazarın *Nar Ağacı* isimli romanında, kimden aktardığı belli olmayan, hatta anonim özelliği taşıyan alıntılar yaptığı görülür. Romanının “Gülcemal” isimli bölümünde; Balkan seferberliği ilan edildikten sonra 87. Alay’a dâhil olan zorunlu askerleri ve Trabzon’da oluşturulan gönüllüler taburunu, Trabzon’dan asıl varacakları yere, limandan Gülcemal adındaki bir gemi alıp götürür. Gemi limandan ayrıldıktan sonra, askerlerini uğurlamak için biriken halkın içinden yaşlı bir adam oradaki halkın duygularına tercüman olacak nitelikte bu bölgeye ait bir türkü söyler:

“ Ey Gülcemal Gülcemal
Savruluyi dumanın
Aldın gittin yârimi
Yoktur senin imanın” (NA: 199)

2. KAPALI METİNLERARASI İLİŞKİLER

Açık metinlerarası ilişkide nasıl alıntılanan söz ya da cümlelerin başkasına ait olduğunun buna uygun noktalama işaretleri ve farklı yazış biçimleriyle belli ediliyorsa, kapalı metinlerarası ilişkide bunun tam tersi bir durum söz konusudur. Yani bu tür metinlerarası ilişkide yapılan alıntı gizlenerek, metinde ayrışık unsurlara yer verildiğine dair hiçbir belirti, ipucu verilmez.

2.1. İçerik ve Kurgu Örtüşmesi

Bu anlamda metinlerarası ilişki; hikâye kitabındaki “Kül Rengi Küçük Kuş ile Beyaz Mermer Şehir” hikâyesi için geçerlidir. Çünkü bu öyküdeki kuşların göç hikâyesi ile Gülşehri’nin *Mantıku-t Tayr* isimli eserine (Bu eser; **Feridüddin-Attar**’ın aynı adlı eseri, esas alınarak yazılmış olup vahdet-i vücut anlayışı temel alınır.) gönderme yapılır. Kuşların dili ile ben arayışından, yurt arayışından bahsedilir. Neticede göç katarı gittiği yerden geri döner. Hikâyede bu göç katarının gittikleri yerden geri dönüşü ve kül rengi küçük kuşun üzerinde bıraktığı izlenim şöyle izah edilir:

“Göçüp duran sonra geri dönen bu kuşların asıl yurdunun neresi olduğunu merak ederdi sonra. Masum bir meraklı bu. Eğer gidilip de geri dönülüyorsa, kalınmıyorsa, asıl yurt burası demektir. Öyleyse bütün bu meşakkat, bir kez yurt kılınmışa sadakat içindi...” (CITG:29)

“Mantıku-t tayr” mesnevisinde de temel konu itibariyle kuşlar padişahlarını ararlar. Buna göre kendilerine bir padişah seçmek üzere Hüdhüd kuşunun kılavuzluğunda Simurg’u aramak için yola çıkan yüz binlerce kuştan az sayıda kuş, önlerine çıkan zorlukları yenerek dergâha ulaşabilir. Dergâha ulaşmış Simurg kuşunu gördüklerinde ise; her biri, bu kuşa kendini görür. Alegorik bir eser olan bu eserde kuşlar insanları, simurg Tanrı’yı, hüdhüd ise akıllı temsil eder. Dolayısıyla asıl anlatılmak istenen; insanların akılları yardımıyla Tanrıya ulaştıklarıdır. Yani “Kül Rengi Küçük Kuş ile Beyaz Mermer Şehir” hikâyesindeki kuşlar da bu kuşlar gibi arayış içerisindedir.

Modern anlamda kaleme alınmış bu *Yusuf ile Züleyha* isimli roman ile Klasik edebiyatın en ünlü mesnevisi olarak kabul edilen Hamdullah Hamdi’nin *Yusuf u Züleyha*’sı arasında olay örgüsü açısından ufak tefek farklılıklar olmasına rağmen; tema, motif, şekil ve üslup açısından birtakım benzerlikler kurgu ve içerik örtüşmesi bağlamında değerlendirilebilir. Buna göre; Hamdullah Hamdi’nin *Yusuf u Züleyha*’sının kurgulanışı kısaca şöyledir:

Eser 6241 beyitten oluşan bir mesnevîdir⁵. Eserde olayların gidişatına uygun 98 başlık vardır⁶. Eserde hikâye boyunca olayların gidişatını bozmayacak şekilde “nükte, pend, rivayet ve hikâye-i münâsib”lere yer verilmiştir⁷. Mesnevide, olayların anlatımına uygun olarak mesnevinin içine serpiştirilmiş gerek Züleyha’nın ağzından gerek başkalarının ağzından toplam 15 tane gazel vardır.

Eser klasik mesnevî geleneğine uygun olarak Allah’a hamd ü sena ile başlamakta, tevhid, münacât, naat, nuut-i dört halifeden sonra pederini de yâd ederek eserin sebab-i inşasından bahsetmekte ve “Matla’-ı Dâsitân-ı Yüsuf Aleyhisselam” ile asıl hikâyeye başlamaktadır. Hz. Yusuf’un Kenan’daki yaşamından

⁵ Hamdullah Hamdi (1991), *Yusuf u Züleyhâ*, Haz: Naci Onur, Ankara: Akçağ Yayınları.

⁶ Hamdullah Hamdi, age, s. 22

⁷ Hamdullah Hamdi, age, s. 23

kesitler ile başlayan hikâye Yusuf'un çocukluğu döneminde geçmektedir. Yusuf'un gördüğü bir rüya, babasının ona diğer kardeşlerinden daha fazla sevgi göstermesi, kardeşlerinin onu kıskanarak kuyuya atmaları ardından yoldan geçen bir kervandaki tacirin Yusuf'u kuyudan çıkarması ve Mısır'da köle olarak satışa sunması anlatılmaktadır. Bundan sonraki kısım Yusuf ile Züleyhâ'nın karşılaşması ve akabindeki olaylardır. Bu kısım Yusuf ile Züleyhâ arasındaki aşkın hikâye edildiği bölümlerdir. Bir dizi olaydan sonra Yusuf ile Züleyhâ evlenirler. Bundan sonraki kısım ise Yusuf'un, kardeşleriyle karşılaşması ardından babası ile kavuşmasını anlatır. Daha sonra Yakup ölür. Bir gece rüyasında babası Yakup'u gören Yusuf çok üzülür ve Allah'tan kendi canını alması için dua eder. Yusuf'un duası kabul olur ve Yusuf ölür. Hikâyenin sonunda Yusuf'un ölümünün ardından Züleyha da bu ayrılığa daha fazla dayanamayarak ölür ve hikâye tamamlanır.

Nazan Bekiroğlu'nun eseri ise elbette klasik mesnevi geleneğini tıpatıp tekrarlayan bir eser değildir. Eser, her şeyden önce bir mesnevi değil mensurdur. Fakat şiirsel üslupla kaleme alınmış, lirik yanı çok güçlü bir anlatım tarzına sahip romandır denebilir. Yazar, klasik Yusuf ile Züleyha mesnevilerindeki olaylar zincirine sadık kalmıştır. Eser, mesnevilerdeki tevhit, münacat kısımlarına karşılık gelebilecek "Söz Başı" adlı başlık ile başlar. Bundan sonra hikâye üç rüya üzerine bina edilmiştir.

Bunun dışında her iki eserde de rüya kavramı önemli bir motiftir. Çünkü Yusuf ile Züleyha hikâyesi, hikâyenin en önemli motiflerinden biri olan rüya üzerine kurularak olay akışında rüyaların önemi her iki eserde de konumunu korumuştur. Her iki hikâyede de Züleyha ilk olarak Yusuf'u rüyasında görür ve ona âşık olur. Yine her iki yazarın da üzerinde durduğu bir husus aşkın esasen bu dünyaya ait değil insanın bu dünyaya gelmeden evvel ruhen âşık olduğu meselesidir.

Ayrıca kitapta mesnevilerde olduğu gibi gazel ve kasidelere yer verilmiştir. Bu bağlamda; romanda, Yusuf'un ağzından dört gazel; Züleyha'nın ağzından bir kaside ve Mısırdaki kuraklığın yedi yıl hüküm sürmesi sebebiyle Mısırlı halkın Nil nehri için yazdıkları bir kaside vardır.

İki edebî metin arasındaki diğer bir benzerlik de Züleyha'yı kınayan Mısırlı kadınların Yusuf'un güzelliği karşısında kendilerinden geçerek kendilerine ikram edilen meyve yerine ellerini kesmeleridir. Hem Hamdullah Hamdi hem de Nazan Bekiroğlu bu durumu "cemâl" karşısında "hayret" makâmı olarak nitelemişlerdir.

Son olarak her iki eserde de Züleyha'nın bir ruhsal tekâmül süreci yaşadığı ve sadece bu süreci tamamladıktan sonra Yusuf'a kavuşabildiği yaklaşımı ortak tema olarak hikâye akışını belirlemektedir.

Lâ: Sonsuzluk Hecesi romanında, Klasik Türk Edebiyatı nazım şekillerinden olan mesnevi nazım şekline benzer bir düzenleme vardır. Bilindiği gibi, Klasik Türk Edebiyatında, mesneviler o dönemin bir çeşit hikâyesidir, romanıdır. Yazar çok bilinen, kutsal kitaplarda da yer alan bir peygamber kıssasını modern bir üslupla mesnevi-roman arasında tekrar anlatmıştır. Beş bölümden oluşturulan kitabın ilk bölümüne başlanmadan önce "Lâ Sahifesi" adında bir başlık vardır. Bu başlık mesnevideki "sebeb-i te'lif" kısmına karşılık gelir. Yazar burada niçin böyle bir konuyu kaleme aldığını açıklar:

"Ne zaman ki, kalmak için değil uğrayıp geçmek için kadem bastığımız, kök attığımız değil kısa bir gölge saldıığımız şu dünyada bir cennet sürgünüyle yazgılandığımızı anladım ve Kelimeler Kitabı-çift isimler sahifesinde, Âdem'le Havva'nın yanına bir de Habil'le Kabil ekledim. O zaman anlatma zamanın geldiğini." (LSH:7)

Bu cümlelerin ardından eserin "besmele" si gibi olan kısmına geçilir. Yazar bu kısımda "Kelime-i Tevhidin ilk hecesi olan lâ kalemine iner ve ardından illâ gelir ve yol illallâh'a varır."⁸

Eserin besmele kısmından sonra, yazarın anlattığı hikâyenin hem ilk sahifesinin hem de neticesinin Allah'a hamd olduğunu vurguladığı "hamdele" bölümü vardır. Yazar, bu kısımda aklına olmasa bile, kalbine genişlik verdiği, aklının her şeye yetmediğini sezecek gücü yine aklına bahsettiği için Allah'a şükreder.

Ayrıca bu "Lâ Sahifesi" başlıklı kısım, Klasik eser tertibinde görülen mukaddime kısmıyla benzerlik göstererek, *Mukaddime/Ön söz* havası da taşır. Çünkü yazar asıl konuya girmeden konuyla ilgili bir değerlendirme yaparak okuyucu asıl konuya hazırlar. Niçin ve ne şekilde bu kıssayı yazdığını özetler. Bunlara ek olarak; yazar, okuyucuyu da hesaba katarak, metnin nasıl anlaşılması gerektiği yolunda ikazlarda bulunur:

"Öyleyse bu hikâyeyi, ben anlatmaya kalkıştığımda, okuyan okumaya başladığında, en baştan bilinsin ki bu aynada her şey temsil her şey mecaz. Gaybın ne şekli ne manası dünya kelimelerine çevrilebilir çünkü. Yanılıysa Âdem'le Havva'dan bu yana kanımızda. Öyle yakınız ki! Aslında doygun ve mahzun yanımla, yıkıp da yapamayan

⁸ Pervin Çapan, "Nazan Bekiroğlu'nun Lâ- Sonsuzluk Hecesi Romanında Âşık ve Maşuk Üzerine", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/3, Summer 2010, p.4

yanımla, insan olmanın bütün kusurlarını bütün cevherleriyle bir arada içeren yanımla. Hiçbir şey anlatmasam da, bu tek hikâyenin derinliğinde, kırk yıl boğulur bir kırk yıl da kurtulurdum. Ama anlatmak istedim. Anlatmasam, anladığımı da unutturdum." (LSH:10-11)

2.2. Gizli Alıntı

Bir sözcenin ayrılar ya da italik yazı kullanılmadan sözcenin geldiği yapıt ya da yazarın adı belirtilmeden yapılan alıntıdır.

Yusuf ile Züleyha'da, surenin adı verilmeden kendisine gönderme yapılan sure Kur'an-ı Kerim'in 99. Suresi olan Zilzâl suresidir. Çünkü bu surenin 7-8. ayetlerinde şöyle denir: "Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür."⁹

Yazar; romanında bu sureye Yusuf'un zindana atıldığı bölümde Yusuf'un mutlaka her şeyin ilahi adalette karşılığını bulacağı konusundaki inancını vurgulamak için yer vermiştir:

"(...) Devranın gün gelip de döneceğinin haberiyle. Ne ki var zerre kadar şer ne ki var zerre kadar hayır, bir gün şaşmaz bir terazide tartılacağı emniyetiyle." (YİZ: 115)

Yine aynı şekilde *Lâ: Sonsuzluk Hecesi*¹⁰ romanının "İlk Aşk" isimli mâna birliğinde Allah'ın Âdem ve Havva'yı yasak ağacın yanlarına yaklaşmamaları için uyarması konusunda Araf (19) ayetinden gizli alıntı yapılmıştır. Bu durum ayette şöyle belirtilir:

"(Allah buyurdu ki): Ey Âdem! Sen ve eşin cennette yerleşip dilediğiniz yerden yeyin. Ancak şu ağaca yaklaşmayın. Sonra zalimlerden olursunuz."¹¹

Yazar ise bu ayetteki "cennette yerleşip dilediğiniz yerden yeyin" ve "şu ağaca yaklaşmayın" ifadelerini gizli alıntı yöntemiyle şu şekilde verir:

"Uyarılmışlardı: Bu bahçede ne isterseniz bol bol yiyin için ne isterseniz edip eyleyin, bütün bahçe, bütün cennet sizin. Ama şu ağacın meyvesinden yemeyin. Yemek ne kelime, yaklaşmayın ona, yanına bile gitmeyin. Yöresinden bile geçmeyin." (LSH: 78)

2.3. Yeniden Yazma

Metinlerarası ilişkiler kimi zaman bir yeniden yazma işlemi olarak da anılır. Çünkü yeniden yazma; yeni bir metinde, başka metinlere ait olan ayrışik unsurların aralarında uyum sağlanarak bir araya getirilmesi, böylece yeni bir metin ortaya çıkarılması işlemidir. Kubilay Aktulum'un deyimiyle; "(...) Yeniden-yazma genel olarak, hangi türden olursa olsun, önceki bir metnin, onu taklit eden, dönüştüren, açık ya da kapalı bir biçimde ona gönderen bir başka metinde yinelenmesi[dir]."¹²

Nazan Bekiroğlu'nun *Yusuf ile Züleyha* ve *Lâ: Sonsuzluk Hecesi* romanları bu şekilde oluşturulmuştur. Her iki romanın konusu da Kur'an'da ve Kitab-ı Mukaddes'te geçmektedir. Bundan dolayı geçmişten günümüze kadar gerek dünya edebiyatında gerek Türk edebiyatında birçok şair ve yazar, konuların ana iskeletine bağlı kalarak kendilerine göre yorumlamışlardır. Bunlardan biri de Cumhuriyet Dönemi yazarlarından Nazan Bekiroğlu'dur.

"Ahsenü'l - kasas" vasıflandırılmasıyla Kur'an kıssaları içerisinde özel bir yeri olan Yusuf kıssası, dinî ve beşerî yönleriyle insanlığı derinden etkilemiştir. Klasik Türk edebiyatında da pek çok şair tarafından kaleme alınan Yusuf ile Züleyhâ hikâyesinin Cumhuriyet sonrası Türk edebiyatındaki örneklerinden birini Nazan Bekiroğlu'nun Yusuf ile Züleyha adlı eseri teşkil eder.

Yazarın *Lâ: Sonsuzluk Hecesi* romanı da; işleyiş, dil ve üslup bakımından klâsik mensur bir mesneviye benzer. Bu romanında da geleneği çok iyi bilen Nazan Bekiroğlu, Âdem ve Havva'nın şahsında yaratılış, yaratılışın gayesi, ilk aşk, ilk düşmanlık konularını, genellikle geleneğin tuttuğu yolu takip ederek nazire dikkati ile modern bir tarzda genişleterek yeniden ele almıştır.

Sonuç

Yukarıdaki bilgilerin ışığında Bekiroğlu'nun metinlerarasılık bağlamında ele alınan roman ve hikâyelerinde, metinlerarasılık ögesine, açık ve kapalı metinlerarası ilişkiler olmak üzere iki şekilde yer verildiği görülür. Buna göre; açık metinlerarası ilişkiler, göndermeler/telmihler vasıtasıyla sağlanır. Bu göndermeler/telmihler; edebî kişiliklere, yapıtlara ve kahramanlara, başka alanlardan kişiliklere ve yapıtlara, tarihî olay ve topluluklara, tarihî mekân ve yapıtlara göndermelerden ve çeşitli metinlerden

⁹ <http://www.diyaret.gov.tr>

¹⁰ Roman, beş bölümden oluşturulmuş, her bölüm kendi içinde, tıpkı mesnevi nazım şeklinde olduğu gibi, mâna birliklerine ve kısımlara ayrılmıştır.

¹¹ <http://www.diyaret.gov.tr>

¹² Kubilay Aktulum, a.g.e., s.188.

yapılan alıntılardan oluşmaktadır. Kapalı metinlerarası ilişkiler ise içerik ve kurgu örtüşmesi, gizli alıntı ve yeniden yazma şeklinde yapılır.

Bekiroğlu, okurundan belli bir kültür birikimine sahip olmasını bekler. Metinler ve türlerarası ilişkilerle örülen hikâye ve romanlarının doğru şekilde anlaşılabilmesi, ancak bu şekilde mümkün olabilir. Bekiroğlu'nun hikâye ve romanları hadisler, ayetler, kutsal olaylar, kutsal kitaplar ve kutsal metinler, Türk inanç önderleri ve figürleri, dinsel kimlikli kişilikler, edebî kişilikler, yapıtlar ve kahramanlar, tarihî olaylar, tarihî devirler, tarihî mekân ve yapılar, tarihî topluluklar ve imparatorluklar, devlet adamları ve yöneticiler, kültür ve bilim dünyasından kişilikler gibi pek çok alandan ortakbirliktelik ilişkisi içerir.

Bekiroğlu için edebî türler arasında bir geçiş söz konusudur. Ona göre türler arasında belirgin bir fark yoktur. Ayrıca önce kendini şiirle ifade etmeye çalışan Bekiroğlu, şiir dilini hikâye ve romanlarına taşıdığı gibi, hikâye ve romanı ilgi duyduğu pek çok alan ve türün buluşma noktası olarak da değerlendirmiştir. Bu bakış açısı, Bekiroğlu'nun hem biçim ve üslup denemeleri hem de eserlerinin içeriği bakımından dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Hikâye ve romanlarında hem biçim hem de içerikte görülen *çok katmanlılık/çok parçalılık* bu durumun bir sonucudur. Her okuyucu çağrışım ve metinlerarası ilişkilere vakıf olma ölçüsünde hikâye ve romana dâhil olur.

KAYNAKÇA

- ATTAR, Feriddün (2016), *Mantıku't-Tayr*, Haz. Enfel Doğan, İstanbul:Kapı Yayınları.
AKTULUM, Kubilay (2014) *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara: Kanguru Yayınları.
HAMDİ, Hamdullah (1991), *Yusuf u Züleyhâ*, Haz: Naci Onur, Ankara: Akçağ Yayınları.
AYVAZOĞLU, Beşir (1999), *Aksiyon*, S. 238, s.22.
BEKİROĞLU, Nazan (2002), *İsimle Ateş Arasında*, İstanbul: Timaş Yayınları.
_____ (2009), *Lâ: Sonsuzluk Hecesi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
_____ (2009), *Cam Irmağı Taş Gemi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
_____ (2013), *Nun Masalları*, İstanbul: Timaş Yayınları.
_____ (2013), *Yusuf ile Züleyha*, İstanbul: Timaş Yayınları.
_____ (2013), *Nar Ağacı*, İstanbul: Timaş Yayınları.
_____ (2015), *Mücellâ*, İstanbul: Timaş Yayınları.
ÇAPAN, Pervin (2010) "Nazan Bekiroğlu'nun Lâ- Sonsuzluk Hecesi Romanında Âşık ve Maşuk Üzerine", *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 5/3, p.4
İLİKSİZ, Yaşar (2009). *Nazan Bekiroğlu ile Farklı Bir Söyleşi-1*, [http:// www.haber7.com/](http://www.haber7.com/) (erişim: 26 Şubat 2009)
<http://www.diyenet.gov.tr>